

A moldvai csángók a román történetírás tükrében

írta Gazda László

Azt követően, hogy az Európa Tanács is felemelte szavát a moldvai csángó etnikum védelmében, egyre gyakrabban látnak nyomdafestéket olyan román vélemények, tanulmányok, melyekben a szerzők megkérdőjelezzik e népcsoport magyarságát. A román nyelvű sajtóban gyakran úgy állítják be kérdést, hogy a csángók múltja vitatott, a magyarok magyar eredetűnek, a románok román eredetűnek tartják őket. Akik ezt írják, vagy tudatlanságból, vagy szándékosan tekintenek el attól, hogy a csángók románságának elmélete a román történetírásban is marginálisnak tekinthető.

A csángók múltjáról és eredetéről könyvtárnyi forrásanyag árulkodik. A római pápai levéltárban a FIDE misszió iratai egyhangúlag a népcsoport magyarságát bizonyítják. Ezek jelentéseit független olasz, bosnyák, lengyel misszionáriusok vetették papírra. Ugyanezt a képet tükrözték a román történetírók is évszázadokon át.

A legrégebbi román források már hírt adnak Moldva magyar lakóiról is. Ezekből kitűnik, hogy már a fejedelemség megalapítását megelőző időkben is ott éltek Moldvában. Több település, mint Klézse, Forrófalva és Bákó magyar lakói örökös joggal bírták ingatlan javaikat: részesek (razesi) voltak, amely cím egy bizonyos nemességet, szabadparaszti státust jelentett a fejedelemségben.

Nicolae Mavrocordat krónikása, Nicolae Constantin is megemlíti, hogy a magyarok és szászok is letelepedtek az új fejedelemségbe (1712). Régi krónikaírók, mint Grigore Ureche, Simion Dascalul, Miron Costin, a fejedelemség korabeli fővárosa, Suceava alapítását is magyar szűcsöknek tulajdonították. Szerintük a város neve is a magyar szűcs szóból származik (XVII. század).

A legjelentősebb moldvai történelmi forrásmű a Dimitrie Cantemir latin nyelven írt Descriptio Moldaviae (Moldva leírása) című munkája (1716) is kitér a magyarokra.

Ebben Cantemir a következőket írja: "A magyarok, akik a pápista (római katolikus) vallást követik, ősi nyelvükhöz ragaszkodóbbnak bizonyultak, bár ismerik a moldvai nyelvet is." Radu Rosetti nagy jelentőségű román történész az okleveles történelmi kutatást a toponímiák, a helynevek vizsgálatával is összekapcsolta. Megállapította, hogy míg Suceava és Neamt megyében és délebbre, Vranceában is a határhegyek neveinek nagyobb része román (20-ból csak négy magyart talált), addig Bákó megyében ezek túlnyomórészt magyarok (20-ból csak négy román). Itt nemcsak határhegyek utalnak az egykori magyar névadóra. A megye más területein is sok a magyar helynév. Csak a legismertebbeket említsük: Tarhaos (Tarhavas), Aldamas (Áldomás), Cherebnic (Kerekbükk), Mikes, Nemere, Nagy Sándor, Lápos, Perko (Onesti mellett), Kishavas, Zsíros, Nagyhalas, Kishalas, Kászon, Tatros (Tatárosból) és mások. Ez azt bizonyítja, hogy a hegyek, folyók, helységek a magyarból kapták nevüket, s a románok is a magyaroktól vették át.

Annak illusztrálására, hogy sok magyar helynév eltűnt a történelem folyamán, és románra cserélődött fel, Rosetti egy 1410-ből származó oklevelet idéz, amelyben Alexandru cel Bun igazán hű szolgálóinak, Domokos asztalnoknak és testvéreinek, Baláznak és Jakabnak, Gelebi Miklós (Ghelebi Miclaus) fiainak 6 községet adományozott a Kászon és az Ojtoz mellett, és Gorzafalva, Sztánafalva, Völcsök mellett megemlíti Laslovovtii-t. Ezek a falvak 1646-ban is magyar lakosságúak voltak. Gelebi Miklós neve magyar szokás szerint van írva az oklevélben. Nyilván ő is magyar volt.

Az első vajdák idejéből származó oklevelek azt mutatják, hogy a tanácsukban levő bojárok Bákó és Román megyében magyar nevűek voltak (Vornicul Miclaus, Sándor, György, János mind nagy bojárságok viselői). Sok falunévről is azok magyar eredetére lehet következtetni: Tamasenii, Miclausenii, Sabaoanii (Szabófalva), Faraoani (Forrófalva), Tatros, Bákó és mások.

Rosetti tanúsága szerint is a Tatros, Ojtoz és Szeret mentén nagyszámú letelepedett magyarság élt a moldvai fejedelemség alapítása idején, akik nyilván megelőzték az államalapítást is. Despre unguri si episcopiile catolice din Moldova (A magyarokról és a moldvai katolikus püspökségekről) című műve 1904-1905-ben jelent meg a Román Akadémia Évkönyvei II. sorozatának XXVII. Kötetében.

Romulus Cârdea és Gh. Calinescu egyetemi tanár is foglalkozott a XVII. századi moldvai katolicizmussal.

A téma legjelentősebb kutatója azonban a nemzetközi hírnevű Nicolae Iorga, a román történetírás kiemelkedő egyénisége, aki a párizsi Sorbonne egyetemen is előadott. Miután bejárta Munténia és Moldva falvait, városait, tapasztalatairól a România cum era înainte de 1918 (Románia, amilyen 1918 előtt volt) című művében számolt be. Ebben arról ír, hogy a századfordulón a már elrománosodott katolikusoknak is megvolt még a magyarságtudatuk. Így például a husi-iakról írja, hogy csak románul tudnak beszélni, de eszükbe jut, hogy ők magyarok. Több helyen beszámol a magyar csángóság erős magyarságtudatáról. Mint leírja, úgy tartják, hogy a falujuk magyar föld, azon túl már Románia (Ploscuteni leírásánál). Többször is felteszi a kérdést, hogy valóban magyarok-e a moldvai katolikusok, válasza mindig igenlő, s megjegyzi, hogy őseik már a XIII. században behatoltak a kun püspökség területére egészen a Szeret vizéig, s azóta megőrizték régi székely nyelvüket és törvényeiket (Slanic leírásánál).

Román vidékének a bemutatásánál megjegyzi, 1200 táján a Szereten túli terület nagy része magyarnak számított. Szerinte azonban Román környéke nem tartozott a magyar király földjéhez, s az ottani telepek a déliek kirajzásaiként jöttek létre: Secuieni, Agiudenii, Tamasenii.

Egyébként Dimitrie Cantemir is leírta, hogy Moldva régen keskenyebb volt, és csak Stefan cel Mare terjesztette ki az ország határait a Kárpátokig. Azelőtt a hegyek Erdélyhez tartoztak.

Amint láttuk, Nicolae Iorga az után vont a csángók magyarságára, őseik magyar eredetére vonatkozó következtetéseit, miután összevetette a levéltárak és a régi irodalom tanúságát az általa tapasztalt tényleges helyzettel.

Az Ungurii din Moldova la 1646 dupa Codex Bandinus (Moldvai magyarok Bandinus kódexe nyomán) című művében Gh. I. Nastase, a iasi-i egyetem történelemprofesszora is foglalkozott a csángók eredetével. Ebből a munkából is kiderül, a moldvai magyar falvak lakossága magyar nevű és nyelvű volt, s csak a városiak veszítették el sok helyen a hitüket és anyanyelvüket. Nastase műve német nyelven is megjelent.

A XX. század több jelentős történésze számos bizonyítékát sorakoztatta fel a csángók magyarságának. P.P. Panaitescunak 1969-ben jelent meg a Patrunderea ungureasca dincolo de Carpati (Magyarok behatolása a Kárpátokon túli területekre) című munkája. A hajdani Secuieni megye (a Székelyföld déli meghosszabbítása) tárgyalásánál megállapította, hogy a szekujenieket romanizálták, míg a csángók máig megőrizték nyelvüket és római katolikus hitüket. Megállapítja róluk, hogy ők az ősi kun püspökség népességének a leszármazottai. Idézi a pápa 1234. évi levelét, melyben megemlíti az ide telepedő szászokat és magyarokat, akiknek jó része szerinte munkásként és nem gyarmatosként érkezett Moldvába.

A román történetírás rendkívül jelentőségű történészcsaládja volt a Giurescu-dinasztia, akik - nagyapa, apa és fia - mindhárman a Román Tudományos Akadémia tagjai voltak. Elsősorban forráskutatással foglalkoztak, az oklevelek, krónikák anyagát dolgozták fel műveikben.

Constantin C. Giurescu fő műve az Istoria românilor (A románok története) I-III. kötete, amely a Román Kultúra Alapvető Művei sorozatban 2000-ben ismét megjelent. Ebben számos helyen körvonalazza a magyarok történelmi szerepét a Kárpátokon túli területeken, a Szörényi Bánságban, Secuieni megyében és a Milkói Püspökség területén (a történelmi Bákó, Vrancea és Román megye). Másik munkájában Sasii si ungurii în unele târguri moldovene (Szászok és magyarok egyes moldvai vásároiban) szintén foglalkozik a magyarok Moldvába telepedésével. Megállapítja, hogy számos város neve magyar eredetű.

Hârlauban Stefan cel Mare vajda magyar bortermelőktől vásárolt szolost 544 tatár zlotyért.

1606-ban Eremia Moghila a saculi kolostornak két magyar falut adományozott: Szabófalvát és Berindestit, amelyek addig fejedelmi birtokot képeztek. A tatrosit az egyik legrégebb magyar kolóniaként emlegeti, de kitér Bákó, Szászkút, Adjud, Husi és más városok magyar telepeire is, megjegyezve, hogy a román nyelv oras, bâlci, birau, salgau szavai is magyar eredetűek, s a magyar város, búcsú, bíró sóvágóból származnak. Sokszor emlegeti Moldva magyar népességét, és fel sem vetődik benne, hogy megkérdőjelezné a katolikusok magyar eredetét.

A XIX. század végén adták ki a régi Románia minden megyéjének a földrajzi szótárát. Ezekből szerkesztette meg a Lahovari, Bratianu, Tocilescu hármas a négykötetes Marele Dictionar Geografic al României (Románia Nagy Földrajzi Szótára) című művet, amely a századvég néprajzi viszonyait tükrözi. A könyv a csángó települések címszavainál sok helyen a lakosság nemzetiségi megoszlását is közölte. Nagyobb részük itt még magyarokként szerepelt. Így például Lujzikalagorban 1862 magyart és 76 románt említett. Ploscuteni lakóiról azt írta, hogy magyarok. Gajcsánáról, hogy kizárólag magyarok lakják, s így sorolhatnánk a többi települést is.

1948-ban a tanügyi reform alkalmával 38 moldvai faluban alakultak magyar iskolák. Ezeket az 50-es évek elején számolta fel a hatalom, és hogy Szovjetunió előtt is igazolja magát, a hatóságok és az egyház - amely már addig is az asszimiláció szolgálatában állt - akkor kezdték terjeszteni a csángókról, hogy nem igazi magyarok, korcs nyelven beszélnek, és tulajdonképpen román eredetűek.

Ezek a tézisek az 1970-es évektől, abban a korban kezdtek terjedni, amikor a tudományos életet is a politikai céloknak vetették alá. Dumitru Martinas - a csángók román eredettanának megalapozója - ennek a nemzedéknek a képviselője. Elmélete szerint a csángók románok, akik Erdélyből menekültek el az erőszakos magyarosítás elől.

A román tudományos nézőpont a XX. század végén bekövetkezett változását hűen tükrözi a Tudományos és Enciklopédiai Kiadónál megjelent szótárak és lexikonok csángó címszava magyarázatának a változásai. Az 1980-as évekig a csángókat a XV. században Moldvába telepedett székely lakossággént határozták meg.

Az 1986-ban megjelent Dictionar al limbii române contemporane-ban (A kortárs román nyelv szótára) a csángó címszó szövegezése így változott meg: Moldvában élő román eredetű népesség elnevezése, amely kétnyelvű, római katolikus, és Délkelet Erdélyből vándorolt ki.

Az 1993-ban megjelent Dictionar Enciclopedic I. kötetében részleges visszakozás történt. Kimaradt a román származás megjelölése, és a szómagyarázat csupán kétnyelvű (román és magyar) népességről szól, mely az idők folyamán Délkelet Erdélyből vándorolt ki.

Következtetésképpen megállapíthatjuk, a román történetírás évszázadokon át a csángókat magyaroknak és magyar eredetűeknek tekintette. Ezt az álláspontot csupán a Ceausescu-korban kezdték megkérdőjelezni, amikor a Bákó megyei magyar oktatás felszámolását próbálták történelmi érvekkel alátámasztani.

1. Nicolae Iorga: România cum era înainte de 1918. Vol. I., Biblioteca pentru toti, Editura Minerva, Bucuresti, 1972. ag. 195.
2. Tot acolo, pag. 212.
3. Tot acolo, pag. 229.
4. Tot acolo, pag. 176.
5. Dimitrie Cantemir: Descrierea Moldovei. Editura Minerva, Bucuresti, 1973. pag. 13.
6. Dictionar Enciclopedic Român. Vol. I., Editura Politica, Bucuresti, 1962.
7. Vasile Braban: Dictionar al Limbii Române Contemporane. Vol. I., Editura Stiintifica si Enciclopedica, Bucuresti, 1980. pag. 87.
8. Dictionar Enciclopedic. Vol. I., Editura Enciclopedica, Bucuresti, 1993. pag. 351.

írta Gazda László

forrás: Moldvai Magyarság (2002., januári száma)

